

بررسی وضعیت اشتغال رسمی و غیر رسمی کشور و استان

۱۳۹۸-۱۳۹۹

مرکز آموزش و پژوهش‌های اقتصادی و اجتماعی اتاق بازرگانی فارس

گزارش شماره ۲۵ / ۰۱

سال ۱۴۰۰

کد مدرک: SCCIM-FR-۰۰۹-۰۰۰	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

موضوع گزارش:	
بررسی وضعیت اشتغال رسمی و غیر رسمی کشور و استان: ۱۳۹۸-۱۳۹۹	
تاریخ ارائه: ۱۴۰۰/۸/۲۲	تنظیم کننده: مریم حق جو

مقدمه

نیروی کار به عنوان بخش مولد در اقتصاد کشور نقش تعیین کننده ای در میزان توسعه یافتگی دارد. هر چه نرخ اشتغال و مشارکت اقتصادی نیروی کار بالاتر باشد بهره گیری از ظرفیت آنها به عنوان یکی از بازوهای عوامل تولید بیشتر خواهد بود. از طرف دیگر ساختار اقتصادی سالم و شفاف نیز بر نوع اشتغال موجود اثر گذار است. اقتصاد کشور بسته به درجه توسعه یافتگی به دو بخش رسمی و غیر رسمی تقسیم بندی می شود که به طور معمول بخش غیر رسمی سهم بیشتری در ایجاد اشتغال در کشورهای در حال توسعه دارد. باید توجه شود که اشتغال رسمی و غیررسمی متفاوت از هم می باشند و اهمیت زیادی از نظر پایش سیاست ها با رویکرد جنسیتی دارند. بخش غیر رسمی منبع اصلی اشتغال زنان در اغلب کشورها می باشد. ضعف سیاست ها و برنامه ریزی های اجرایی موجب در دست رفتن فرصت های شغلی لازم و کافی برای عرضه نیروی کار به بخش رسمی شده است. شاغل غیر رسمی به افراد شاغلی گفته می شود که هر چند در آمار شاغلان قرار می گیرند اما تحت پوشش بیمه های حمایتی درمانی و بازنشستگی قرار ندارند در عین حال از سوی نهادهای نظارتی مورد بازرسی قرار نمی گیرند و در تعاریف آماری از این مشاغل به عنوان «اشتغال غیررسمی» یاد می شود. استخراج آمار اشتغال غیررسمی در کشور می تواند ابزاری مهم در سیاست گذاری ها و تصمیم سازی های حوزه سیاست بازار کار باشد. لذا باید برنامه ریزی کشور به این مهم توجه نماید و ابزارهای لازم برای اندازه گیری و تعیین سهم بخش اشتغال رسمی و غیر رسمی فراهم گردد.

شاخص ها

سهم شاغلان دارای اشتغال غیررسمی

عبارت است از نسبت جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر دارای اشتغال غیررسمی به کل جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر

$$\text{سهم شاغلان دارای اشتغال غیررسمی} = \frac{\text{جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر دارای اشتغال غیررسمی}}{\text{جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر}} \times ۱۰۰$$

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز	گزارش	کد مدرک: SCCIM-FR-۰۰۹-۰۰۰
		تاریخ:

سهم شاغلان خارج از بخش رسمی

عبارت است از نسبت جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش تر شاغل در خارج از بخش رسمی (بخش غیررسمی و خانوار) به کل جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر

$$\text{سهم شاغلان خارج از بخش رسمی} = \frac{\text{جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر شاغل در غیررسمی و خانوار}}{\text{جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر}} \times ۱۰۰$$

وضعیت اشتغال رسمی و غیر رسمی در کشور

در سال ۱۳۹۸ تعداد جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر کشور ۲۴,۲۷۳ هزار نفر بوده است که از این تعداد ۱۴,۳۳۵ هزار نفر در بخش رسمی، ۹,۲۹۹ هزار نفر در بخش غیر رسمی و ۶۲۳ هزار نفر در بخش خانوار مشغول فعالیت بوده‌اند. در سال ۱۳۹۹ تعداد جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر با کاهش ۴.۱ درصد به ۲۳,۲۶۳ هزار نفر رسیده است. به همین میزان جمعیت شاغل در بخش رسمی، غیررسمی و خانوار نیز کاهش یافته است. با تشدید بیماری کرونا در سال ۱۳۹۹، نزدیک به ۲ میلیون نفر از بازار کار خارج شدند و در زمره جمعیت غیرفعال قرار گرفتند که سهم زنان بیشتر از مردان بوده است. از کل جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر، سهم اشتغال غیررسمی حدود ۵۸ درصد (۱۳,۴۹۵ هزار نفر) بوده است. سهم اشتغال غیررسمی در بخش رسمی ۳۱.۵ درصد، در بخش غیر رسمی ۶۶ درصد و در بخش خانوار ۲۴.۳ درصد بوده است.

سال ۱۳۹۹					شرح
اظهار نشده	بخش خانوار	بخش غیررسمی	بخش رسمی	کل	
۷۷	۳۳۱,۹۲۴	۸,۹۹۱,۷۱۲	۱۳,۹۳۹,۳۳۴	۲۳,۲۶۳,۰۴۷	شاغل ۱۵ ساله و بیشتر
۰	۲,۴۹۸	۸۸,۴۵۰	۹,۶۷۶,۴۲۳	۹,۷۶۷,۳۷۱	اشتغال رسمی
۷۷	۳۲۹,۴۲۵	۸,۹۰۳,۲۶۲	۴,۲۶۲,۹۱۱	۱۳,۴۹۵,۶۷۶	اشتغال غیررسمی

وضعیت اشتغال رسمی در بخش رسمی در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بیشتر است. در سال ۱۳۹۹ کل شاغلان ۱۵ ساله و بیشتر در مناطق شهری ۱۷,۲۶۹ هزار نفر بوده که از تعداد ۱۱,۵۵۳ هزار نفر در بخش رسمی، ۵,۵۰۹ هزار نفر در بخش غیررسمی، ۲۰۶ هزار نفر در بخش خانوار مشغول به کار بوده‌اند. همچنین از تعداد شاغلین ساکن در نقاط شهری که اشتغال غیر رسمی دارند، ۳۳۱۱ هزار نفر اشتغال غیررسمی در بخش رسمی، ۵۴۳۶ هزار نفر در بخش غیررسمی و ۲۰۵ هزار نفر در بخش خانوار اشتغال غیررسمی داشته‌اند. نقاط روستایی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و از کل ۵۹۹۳ هزار نفر ساکن در این نقاط، ۱۴۵۰ هزار نفر شاغل رسمی و ۴۵۴۲ هزار نفر شاغل غیررسمی بوده‌اند. شهرها در کسب فرصت‌های شغلی در بخش رسمی نسبت به روستاییان پیشرو هستند در حالیکه

کد مدرک: SCCIM-FR-۰۰۹-۰۰۰	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

این ارتباط در بخش غیررسمی متفاوت است؛ به گونه ای که در سال ۱۳۹۹، در بخش غیررسمی روستاییان ۷۶.۳ درصد و شهری ها ۶۰.۷ درصد از کل مشاغل غیررسمی را دارا بوده اند. هر چند که به نظر می رسد با وخیم شدن شرایط اقتصادی و معیشتی کشور، سهم شاغلان غیررسمی در بخش غیررسمی کشور در شهرها افزایش یابد.

نقاط شهری					شرح
اظهار نشده	بخش خانوار	بخش غیررسمی	بخش رسمی	کل	
۷۷	۲۰۶,۸۷۰	۵,۵۰۹,۱۶۴	۱۱,۵۵۳,۳۴۳	۱۷,۲۶۹,۹۵۵	شاغل ۱۵ ساله و بیشتر
۰	۱,۶۵۴	۷۲,۹۰۹	۸,۲۴۱,۹۳۵	۸,۳۱۶,۴۹۸	اشتغال رسمی
۷۷	۲۰۵,۲۱۶	۵,۴۳۶,۲۵۵	۳,۳۱۱,۹۰۹	۸,۹۵۳,۴۵۷	اشتغال غیررسمی
نقاط روستایی					شرح
اظهار نشده	بخش خانوار	بخش غیررسمی	بخش رسمی	کل	
۰	۱۲۵,۰۵۴	۳,۴۸۲,۵۴۸	۲,۳۴۸,۴۹۰	۵,۹۹۳,۰۹۲	شاغل ۱۵ ساله و بیشتر
۰	۸۴۴	۱۵,۵۴۱	۱,۴۳۴,۴۸۸	۱,۴۵۰,۸۷۳	اشتغال رسمی
۰	۱۲۴,۲۱۰	۳,۴۶۷,۰۰۷	۹۵۱,۰۰۲	۴,۵۴۲,۲۱۹	اشتغال غیررسمی

بیشترین میزان اشتغال غیررسمی مربوط به زنان است. در سال ۱۳۹۹، تعداد شاغلان نسبت به سال گذشته ۲.۳ درصد کاهش داشته است. سهم اشتغال غیر رسمی زنان ۵۹ درصد بوده در حالی که این سهم در مردان ۵۷.۵ درصد است. این مسئله نشان دهنده این است که موانعی بر سر راه اشتغال زنان وجود دارد که باعث می شود فرصت اشتغال زنان به صورت رسمی کاهش یابد. در سال ۱۳۹۹، از کل شاغلان کشور ۱۵.۷ درصد زن بوده اند که ۴۰.۹ درصد اشتغال رسمی و ۵۹.۱ درصد اشتغال غیررسمی داشته اند. بارزترین ویژگی بازار کار غیررسمی غلبه سهم مردان (۸۴ درصد) نسبت زنان (۱۶ درصد)، شهری (۶۶ درصد) نسبت به روستاییان (۳۳ درصد) می باشد.

شرح	سال ۱۳۹۹		
	اشتغال رسمی	اشتغال غیررسمی	کل
مرد و زن	۹۷۶۷,۳۷۱	۱۳,۴۹۵,۶۷۶	۲۳,۲۶۳,۰۴۷
مرد	۸۲۶۸,۶۵۷	۱۱,۳۳۶,۷۱۸	۱۹,۶۰۵,۳۷۴
زن	۱۴۹۸,۷۱۴	۲,۱۵۸,۹۵۸	۳,۶۵۷,۶۷۳
ساکن در مناطق شهری	۸۳۱۶,۴۹۸	۸,۹۵۳,۴۵۷	۱۷,۲۶۹,۹۵۵
مرد	۶۹۳۲,۹۱۵	۷,۷۰۴,۱۱۳	۱۴,۶۳۷,۰۲۸
زن	۱۳۸۳,۵۸۳	۱,۲۴۹,۳۴۳	۲,۶۳۲,۹۲۷
ساکن در مناطق روستایی	۱۴۵۰,۸۷۳	۴,۵۴۲,۲۱۹	۵,۹۹۳,۰۹۲
مرد	۱۳۳۵,۷۴۲	۳,۶۳۲,۶۰۵	۴,۹۶۸,۳۴۷
زن	۱۱۵,۱۳۱	۹۰۹,۶۱۵	۱,۰۲۴,۷۴۶

کد مدرک: SCCIM-FR-۰۰۹-۰۰۰	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

وضعیت اشتغال رسمی و غیر رسمی در استان

نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان فارس در ۱۳۹۹، حدود ۳۸.۱ درصد بوده که نسبت به سال قبل ۴ درصد کاهش یافته است. نرخ مشارکت اقتصادی کل کشور در مدت مذکور معادل ۴۱.۳ درصد بوده که از رقم مشابه در استان فارس ۳.۲ درصد بیشتر است. سهم استان فارس از جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر معادل ۵.۷۲ درصد می باشد. از تعداد ۱،۳۳۲،۴۱۷ نفر شاغل در استان، ۶۶۱،۳۸۴ نفر (۴۹.۶ درصد) اشتغال رسمی و ۶۷۱،۰۳۳ نفر (۵۰.۳ درصد) اشتغال غیررسمی داشته اند.

استان همدان با سهم ۷۱.۹ درصد بالاترین سهم اشتغال غیررسمی و استان سمنان با سهم ۳۸.۴ درصد کمترین سهم اشتغال غیررسمی در کشور داشته اند. استان فارس رتبه ۶ کشور را در اشتغال غیررسمی را دارا است. سهم استان فارس از تعداد جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر استان معادل ۶ درصد می باشد. بر اساس آمار مرکز آمار ایران، در سال ۱۳۹۸، ۶.۵ درصد از جمعیت شاغل استان نسبت به کشور دارای اشتغال رسمی بوده اند در حالی که این میزان در اشتغال غیررسمی معادل ۵.۶ درصد است. اما در سال ۱۳۹۹ سهم اشتغال رسمی استان در کشور به ۶.۷ درصد رسیده است.

استان فارس			
اشتغال غیررسمی	اشتغال رسمی	کل	
۸۱۴۶۰۲	۶۴۰۴۵۵	۱۴۵۵۶۱۴	سال ۱۳۹۸
۶۷۱۰۳۳	۶۶۱۳۸۴	۱۳۳۲۴۱۷	سال ۱۳۹۹
٪ -۱۷	٪ ۳.۲	٪ -۸.۴	تغییرات

اشتغال غیررسمی و فقر رابطه ای دو سویه دارند. افراد به دلیل فقیر بودن به اشتغال غیررسمی روی می آورند یا به دلیل این که اشتغال غیررسمی را انتخاب کردند فقر را تجربه می کنند. کسب اشتغال غیررسمی برای یک فرد در خانواده فقیر که پیش از این بیکار بوده به معنای کسب درآمد و کاهش شدت فقر آن خانواده است. اما عدم وجود حمایت های اجتماعی و عدم شمول این مشاغل در قانون کار سبب می شود تا فرد همچنان نتواند از ساده ترین امکانات بهره مند شده و در فقر خود باقی بماند.

منبع

شرکت، افسانه (۱۴۰۰) اشتغال غیررسمی زاییده فقر، نشریه توانمندسازی حاکمیت و جامعه.

کد مدرک: SCCIM-FR-۰۰۹-۰۰۰	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

کریمی، زهرا، زروکی، شهریار، احمدی زریان (۱۳۹۷)، محاسبه و تحلیل ساختار اشتغال غیر رسمی در مناطق شهری استان کردستان.

رنانی، محسن (۱۳۸۴)، ساختار اشتغال در بخش غیررسمی کشور. مرکز آمار ایران.